

Latvijas
Universitātes
80. zinātniskā
konference

Daba: starpdisciplinārā perspektīva

Programma un referātu anotācijas

2022. gada 8.-9. marts
Rīga

Konferences programma

I daļa - 8. marts

14.00–14.10 Artis Svece. Ievadvārdi

14.10–14.30 Anita Zariņa & Ivo Vinogradovs. Jautājumi par dabiskumu nacionālos parkos

14.30–14.50 Aleksandrs Petrovs. Ūdens resursu aizsardzība Padomju Latvijā: panākumi un problēmas

14.50–15.10 Kārlis Lakševics. Tehno-sensitivitātes: ēku dabiskošana ES klimatneitralitātes politikā

15.10–15.30 Karīna Ješkina. Konfliktsituāciju atspoguļojums medijos Gaujas nacionālajā parkā

15.50–16.10 Artis Svece. Socioekoloģiskie konflikti un diskursa analīzes nozīme to izpratnē

16.10–16.30 Artis Zvirgzdiņš & Mārtiņš Lūkins. Dabas pārveide, uzturēšana un dabiskošanās: Lubāna mitrāja gadījums

16.30–16.50 Toms Stepiņš. Ekosistēmu pakalpojumu metafora un starpdiskursīvas komunikācijas izaicinājumi

16.50–17.10 Kristīne Krumberga. Bīstamā zeme: nesprāgusī munīcija un vairāk-nekā-cilvēku politika Zvārdes postmilitārajā ainavā

17.30–17.50 Anne Sauka. Ķermenis un daba Latvijā: situatīvā ģenealoģija

17.50–18.10 Ginta Elksne & Maija Krūmiņa. "Tie ir zviedru koki": dabas elementi trimdas latviešu un mūsdienu emigrantu dzīvesstāstos

18.10–18.30 Ieva Mežaka, Andra Simanova & Baiba Prūse. Savvaļas ēdamo un ārstniecības augu izmantošanas izpēte Latgalē – no etnobotānikas līdz mākslai un sabiedriskajam aktīvismam

18.30–18.50 Gundega Skagale. Laukakmeņi kā nacionālās identitātes veidotāji

18.50–19.10 Diskusija

II daļa - 9. marts

16.00–16.10 Anita Zariņa. Ievadvārdi

16.10–16.30 Igors Gubenko. Nikolā Burjo iekļaujošā estētika kā ekoloģiskās solidaritātes stratēģija

16.30–16.50 Jana Kukaine. Katrīnas Neiburgas “Tējas sēne”: viscerālās estētikas skatījums

16.50–17.10 Kitija Balcare. Ne zariņa nenolauzu? Meža tēma ekoteātra izrādēs Latvijā

17.10–17.30 Rasa Jansone. Miļdzīvnieks. Jaunavas Marijas tēla interpretācija Džanīnas Antonijas (Janine Antoni) mākslā

17.50–18.10 Dace Balode. Zaļā teoloģija? Dažādas atbildes zaļajai domāšanai teoloģijā

18.10–18.30 Rūdolfs Reinis Vītolīņš. Ūdens metafora Indriķa Livonijas hronikā: Rīgas reprezentācija par „Dieva pilsētu”

18.30–18.50 Andris Levāns. Tukšums, kas jāpiepilda. Dzīvnieki kartē un viduslaiku Livonijas sakrālajā ainavā

18.50–19.10 Raivis Bičevskis. Daba Herdera Institutā starp zinātni un mītu

19.10–19.30 Diskusija

Anotācijas

(uzstāšanās secībā)

Jautājumi par dabiskumu nacionālajos parkos

Anita Zariņa & Ivo Vinogradovs
LU Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultāte

Jautājums par dabiskumu parasti ir neatņemami klātesošs diskursos par dabas vērtībām, dabas saglabāšanu, savvaļu un sugu un biotopu aizsardzību. Tas tiek lietots divos dažādos, tomēr savstarpēji saistītos aspektos: dabiskums kā vērtība, kas ir aizsargājama pati par sevi, un dabiskums kā ekosistēmu stāvokļa raksturojums. Dabiskuma jautājumam ir īpaša nozīme šodienas dabas aizsardzības diskursos, kad priekšstats par dabu kā tīru un stabilu sfēru mūsdienu "antropocēna diagnozē" tiek apšaubīts. Mūsu pārdomas par dabiskuma jautājumiem nacionālo parku kontekstā izriet no iepriekšminēto aspektu savstarpējas mijiedarbības. Esošā situācija, piemēram, Ķemeru nacionālajā parkā iezīmē ko līdzīgu šizoīdai tieksmei uz arhetipisku stāvokli, tieksmei uz dabiskumu vietā, kas ir cilvēka pārveidota, pakļauta un pārvaldīta ar birokrātiskām metodēm. Tomēr vienlaikus Parks ir arī piemērs, kas ļauj domāt citu Dabu, tādu, kura attīstās situatīvi vietās, kur kalkuletīve dabiskuma indeksi ir zemi.

Ūdens resursu aizsardzība Padomju Latvijā: panākumi un problēmas

Aleksandrs Petrovs
LU Vēstures un filozofijas fakultāte

Referāta mērķis ir sniegt ieskatu par ievērojamākiem panākumiem un problēmām, kuri raksturoja Padomju Latvijas varas orgānu un atbildīgo institūciju valsts ūdens resursu (no pazemes ūdeņiem un mazām upēm līdz

Rīgas līcim un Baltijas jūrai) aizsardzības politiku, periodā no 20. gs. 60. gadiem, kad PSRS un, tai skaitā, Latvijā tika ieviesta kompleksās dabas aizsardzības likumdošana un pasākumu programma, līdz 80. gadu beigām. Referāts tiek izstrādāts kā daļa no topošā pētījuma “Latvijas PSR varas iestāžu politika dabas aizsardzības jautājumos (20. gs. 50.–80. gados)”, kura ietvaros, balstoties uz plašo arhīva materiālu bāzi un citiem avotiem, tiks izpētīta ne tikai ūdens resursu, bet arī visas apkārtnes vides (gaisa, zemju, floras, faunas) aizsardzība Padomju Latvijā, tās stiprās un vājās puses, un efektivitāte.

Tehno-sensitivitātes: ēku dabiskošana ES klimatneitralitātes politikā

Kārlis Lakševics

LU Sociālo zinātņu fakultāte, Vāgeningenas Universitāte

Antropocēna politikas vadlīnijas, kā Eiropas Zaļais kurss, cilvēku darbības jomas atspoguļo kā aprēķināmu daļu no mazināmiem klimata pārmaiņu procesiem. Īpaša loma iniciatīvās ir (ap)būvētajai videi, kas rada 36% ES siltumnīcas gāzu emisiju. Izmantojot Hannas Noksas perspektīvu uz klimatu kā tehnoloģiski-politisku fenomenu, šajā prezentācijā aplūkošu, kā klimatneitralitātes politikas diskurss un iniciatīvas vienlaikus dabisko gan ēkas, gan to apdzīvošanu organizējošo finanšu sistēmu, gan problematizē ēku materialitāti laikā un tehnoloģizē to lokāciju dzīvības un ģeoloģisko procesu tīklā. Šajā ietvarā ēkas tiek kontekstualizētas kā daļa no biofizikāliem procesiem un materiālu dzīves ciklā, piemēram, caur koka augšanas gaitā iemiesotā oglekļa kalkulācijām. Jaunais būvniecības regulējums mērķē samazināt ēku nākotnē radītās emisijas, taču vienlaikus nevienlīdzīgi sadala investīcijas un atbildību starp iedzīvotājiem un pieprasa jaunu materiālu komodifikāciju un laišanu aprītē.

Konfliktsituāciju atspoguļojums medijos Gaujas nacionālajā parkā

Karīna Ješkina

LU Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultāte

Gaujas nacionālais parks ir ne tikai vecākais, bet arī lielākais nacionālais parks Latvijā. Apvienojot sevī teritorijas ar dažādiem dabas aizsardzības režīmiem, ekosistēmām un saimnieciskās darbības veidiem, interešu daudzveidības saskaņošana nereti rada konfliktus. Lai noskaidrotu šo konfliktu detālāku raksturojumu un iegūtu jaunas atziņas par to savstarpējām likumsakarībām, tik veikta mediju satura analīze. Tajā tika noskaidrots, ka visbiežāk konflikti saistāmi ar mežu ekosistēmām. Tos raksturo jaunu, Latvijā līdz šim maz pazīstamu savvaļināšanas metožu ieviešana, saimnieciskās darbības ierobežojumi un trūkumi komunikācijā ar sabiedrību, radot nereti galēji pretēju viedokļu paušanu. Attīstoties dabas aizsardzības nozīmei ES, vērojama arī neliela, pakāpeniska modernās dabas aizsardzības ideju asimilācija “agrārā nacionālisma” diskursā.

Socioekoloģiskie konflikti un diskursa analīzes nozīme to izpratnē

Artis Svece

LU Vēstures un filozofijas fakultāte

Klimata pārmaiņas, bioloģiskās daudzveidības samazināšanās, dabas resursu nesamērīgs patēriņš un citas ekoloģiskās problēmas rada nepieciešamību meklēt jaunus cilvēku un dabiskās vides mijattiecību modeļus. Savukārt tie paredz ne tikai pārmaiņas cilvēku attieksmē vai personiskajos paradumos, bet arī sociālo attiecību, institucionālo ietvaru un ierasto prakšu maiņu. Tas rada pamatu dažāda veida konfliktiem. Izmaiņas cilvēku un vides attie-

cībās nav nodalāmas no izmaiņām sociālajās attiecībās, un veidojas sociāli konflikti, kuri tieši vai netieši saistīti ar dabas izmantošanas, pārvaldīšanas un aizsardzības modeļiem un praksēm. Lai gan diez vai ir iespējams novērst šādu socioekoloģisko konfliktu veidošanos, ir pamats meklēt veidus, kā tos pārvaldīt un ierobežot. Diskursa analīze ir viena no pieejām, kuru iespējams izmantot, lai labāk saprastu konfliktu komunikatīvo aspektu un palīdzētu veidot dialogu starp iesaistītajām pusēm.

Dabas pārveide, uzturēšana un dabiskošanās: Lubāna mitrāja gadījums

Artis Zvirgzdiņš¹ & Mārtiņš Lūkins²

¹A4D, ²LVMI "Silava"

Lubāna ezers un to ietverošais mitrāja komplekss ir piemērs visvērēnīgākajiem vienkopus veiktajiem dabas pārveidojumiem Latvijā. Ezers, kur ūdeņu platība ikpavasara palos kādreiz pieauga vairāk kā piecas reizes, pēc 20. gadsimta lielajiem ierobežošanas darbiem ir pārvērsts par regulējamu ūdenskrātuvi, pilnībā izmainot apkārtnes hidrotehnisko režīmu un ainavu. Šodien uz paveikto raugāties citādāk, tomēr viedokļos par mitrāja vēlamo nākotni un labāko apsaimniekošanas veidu pastāv pretrunas, — atšķirīgas intereses paūž valsts institūcijas un pašvaldības, lauksaimnieki, dabas aizstāvji, mežu īpašnieki, zvejnieki, zivrupnieki. Iezīmējas arī finansiālas, tehnoloģiskas un pārvaldības neatbilstības ar sektoriāli (dabas aizsardzība, zemes izmantošana u.c.) izvirzītiem mērķiem. Pretrunu risinājumus un argumentus ilglaicīgai teritorijas pārvaldībai var piedāvāt socioekonomiski ekoloģisko sistēmu darbības nosacījumu izpēte.

Ekosistēmu pakalpojumu metafora un starpdiskursīvas komunikācijas izaicinājumi

Toms Stepinš

LU Vēstures un filozofijas fakultāte

Zinātņu jomu pieaugošās specializācijas blakus efekts ir pieaugošas grūtības, pirmkārt, starpdisciplinārā komunikācijā un, otrkārt, komunikācijā starp speciālistiem un plašāko sabiedrību. Metaforas un analogijas pielietošana ir viens no veidiem, kā šīs grūtības tiek mīkstinātas, nodrošinot virspusēju saprašanu un lēmumu saskaņošanu. Komunikācija starp, no vienas puses, ekoloģiem un dabas aizsardzības proponentiem un, no otras puses, lēmumu pieņēmējiem un ekonomistiem, ir šāds starpdisciplināras komunikācijas gadījums, un "ekosistēmu pakalpojumi", "ekosistēmu veselība", "ekosistēmu inženieri" u.c. līdzīgas metaforas šeit tiek izmantotas, lai nodibinātu starpdiskursīvus pārklājpunktus, tiecoties pēc saprašanās, kas citādi būtu grūti iedomājama. Tomēr šādas metaforas mēdz būt metaforiski Trojas zirgi, nododot vairāk nozīmes nekā iecerēts un, iespējams, vēlams. Analizējot minētās metaforas, izmantojot Maksa Bleka (Black) modeļa skaidrojumu un Donalda A. Šēna (Schön) ģeneratīvās metaforas jēdzienu, iespējams pamanīt šo metaforu nevēlamās implikācijas, piemēram, ekosistēmu kompleksitātes ignorēšanu un antroporelatīvu ekosistēmu funkciju reifikāciju.

Bīstamā zeme: nesprāgusi municija un vairāk-nekā-cilvēku politika Zvārdes postmilitārajā ainavā

Kristīne Krumberga

LU Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultāte

Zvārde Latvijas publiskajā telpā visbiežāk tiek pieminēta kā bijušais Padomju militārās aviācijas mērķpoligons un viena no piesārņotākajām vietām ar nesprāgušu municiju. 2013. gadā Aizsardzības ministrija nāca klajā ar iniciatīvu uzsākt zemes attīrīšanu, taču negaidītas vietējo zemes īpašnieku pretestības dēļ divus gadus vēlāk no šī plāna atkāpās. Politiskās debates centrā figurēja atšķirīgi “bīstamības” naratīvi. Lai padziļinātāk saprastu “bīstamās zemes” Zvārdē neviennozīmīgo diskursīvo veidošanos, pētījumā izmantoju vairāk-nekā-cilvēka ģeogrāfiju (more-than-human geographies) perspektīvu ar fokusu uz objektiem kā afektīvām materialitātēm, kas kopveido un spēj ietekmēt vietu un ainavu attīstību. Analizējo medijos publicēto un personīgi intervēto iesaistīto pušu argumentācijas, Zvārdes postmilitārā ainava atklājas kā fenomenoloģiski un diskursīvi pretrunīga laiktelpa, kur nesprāgusi municija vienlaikus ir un nav, kur zeme ir gan sagandēta, gan vērtīga, kur apdraudējums ir īsts un iztēlots.

Ķermenis un daba Latvijā: situatīvā ģenealogija

Anne Sauka

LU Vēstures un filozofijas fakultāte

Dzīvotais ķermenis pastāv nemītīgās mijattiecībās ar to līdznosakošajiem apstākļiem – dabkultūru, tās klimatu, uzturu un augsni (Fuko 1977). Līdz

ar to būtisks ir jautājums par laiktelpu, kurā noteikta ķermeņa un dabas izpratne veidojas. Ar šo rakstu uzsāku darbu pie ķermeņa un vides izpratnes paralēlisma situatīvas ģeoloģijas analīzes Latvijas kontekstā. Raksta mērķis ir ar konkrētu lokālo ģeoloģiju piemēra palīdzību analizēt situatīvo zināšanu nozīmi, kā arī iezīmēt Latvijas ķermeniskās pieredzes specifisku cilvēka-vides attiecību kontekstā. Pirmā raksta daļa pievēršas tiem teorētiskajiem aspektiem, kas saistīti ar vides un ķermeņa situatīvo savstarpējību – lokālā un globālā, vides un ķermeņa līdznoteikšanās u.c. jautājumiem, savukārt otrā raksta daļa veltīta Latvijas situācijas izpētei.

"Tie ir zviedru koki": dabas elementi trimdas latviešu un mūsdienu emigrantu dzīvesstāstos

Ginta Elksne & Maija Krūmiņa
LU Filozofijas un socioloģijas institūts

Pārvietošanās vienmēr ir emocionāls notikums. Ilgošanās, skumjas un neskaitāmas citas izjūtas var pavadīt migrantus viņu ceļojumos un ilgstoši saglabāties. Tieši tāpēc migrācijas pētnieki arvien vairāk uzmanības velta migrācijas emocionālajai pusei, tā ietvaros runājot par māju ģeogrāfiju, bet mazāk uzmanības pievēršot cilvēku sasaistei ar dabiskās vides elementiem. Tāpat arī vēsturnieki ir sākuši pievērst uzmanību cilvēku ilgām pēc dabas ainavām, tomēr arī šie pētījumi fokusējas uz ilgām pēc ģimenes un pazīstamas apbūvētas vides. Tajā pašā laikā pētījumi parāda, ka gan piespiedu, gan brīvprātīgiem migrantiem ir raksturīga dziļa pieķeršanās ne tikai atstātajai sociālajai pasaulei, bet arī dabiskajai videi. Šādu pieķeršanos var saklausīt arī trimdas latviešu un mūsdienu emigrantu dzīvesstāstu intervijās, kas uzkrātas Nacionālās mutvārdu vēstures krājumā un tiks analizētas šī referāta ietvaros.

Savvaļas ēdamo un ārstniecības augu izmantošanas izpēte – no etnobotānikas līdz mākslai un sabiedriskajam aktīvismam

Ieva Mežaka¹, Andra Simanova^{1,2} & Baiba Prūse³

¹Vides Risinājumu institūts, ²Latvijas Universitāte, ³Venēcijas
Ca'Foscari Universtitāte

Pasaulē no 300000 – 400000 augu sugu ap 10 % tiek izmantotas ārstniecībā vai kā garšaugi. 80 % dzīvās dabas biomasas veido augi, tomēr nereti cilvēki nenovērtē un nepamana augu nozīmīgumu (t.s. “augu akluma” fenomens). Jo lielāka nozīmība augiem ir noteiktas sabiedrības kultūrā, jo mazāk tas izteikts. Multidisciplinārā komandā tika veikts etnobotāniskais pētījums “We need to appreciate common synanthropic plants before they become rare: Case study in Latgale (Latvia)” (2021). Tika secināts, ka sabiedrībā galvenokārt tiek izmantoti relatīvi bieži sastopami augu taksoni, kas savukārt norāda uz nepieciešamību apzināties šo augu nozīmīgumu vietējā sabiedrībā un rūpēties par to pastāvēšanu. Šo un citus Vides risinājumu institūta un DiGe projekta (Nr 714874) komandas izpētes rezultātus pētīja mākslinieku grupa, un darbs rezultējās ar izstādi “Lauka pētījumi”, kurā meklētas atbildes uz jautājumu - kā dzīvot līdzsvarā ar dabu, cilvēka vēlmēm un vajadzībām?

Laukakmeņi kā nacionālās identitātes veidotāji

Gundega Skagale

LU Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultāte

Līdz šai dienai latvieši uzskata savas īpašās attiecības ar dabu par vienu no savas nacionālās identitātes noteicošajiem elementiem. Šajās attiecībās būtiska vieta ir arī laukakmeņiem, kuros tika un joprojām tiek meklēti “īs-

tenās” latviešu reliģijas un nacionālās identitātes apliecinājums. Nacionālās vēstures konstrukcijas, kurās izmantoti laukakmeņi, pirmo reizi publicētas 19.gs. beigās, bet īpašu popularitāti piedzīvoja 20.gs. 20.-30. un 90.gados. Latviešu nacionālās identitātes veidošanās procesam var izsekot kultakmeņu fotogrāfijās. Fotogrāfija demonstrē, ka jaunās Latvijas valsts iedzīvotājiem ir svarīga gan kultūras mantojuma, gan nedzīvās dabas saglabāšana. Tās arī demonstrē izmaiņas cilvēka un dabas mijiedarbībā - ja iepriekš daba bija spēks, kas, cilvēkam nepakļaujoties un neievērojot noteikumus, spēj sodīt, tagad cilvēks valda pār to.

Dabas materiāls, amats un māksla. Stāsts par latviešu zemnieku mēbelēm, 1904. - 1905. gads

Inese Sirica

Latvijas Mākslas akadēmija

Žurnālā “Austrums” no 1904. līdz 1905. gadam publicēta rubrika Māksla un Amats. Tās mērķis bija apliecināt, ka “Arī mums latviešiem ir savs mākslas stils, un par šo mūsu mākslu būs šīnī nodaļā it sevišķi runa.” Rubrikā aprakstīti un pirmo reizi plašākam latviešu lasītāju lokam 59 ilustrācijās parādīti tautas jeb zemnieku mākslas piemēri. Desmit attēlos - koka mēbeles. Augusts Julla ir autors vēstījumam par Briēžu un Strīķu ciemiem raksturīgo no vietējiem izejmateriāliem darināto krēslu tipu. Savukārt Ričards Zariņš iedvesmojās no tā un izstrādāja jaunu krēsla formu. Referātā tiks analizēts rubrikā redzamais un lasāmais par zemnieku mēbelēm, to saistību ar Eiropas 19. / 20. gs. sākuma arhitektu, mākslinieku un teorētiķu padziļināto interesi par arhaisko zemnieku mākslas formu un vietējo dabas izejmateriālu estētiku.

Nicolā Burjo iekļaujošā estētika kā ekoloģiskās solidaritātes stratēģija

Igors Gubenko

LU Vēstures un filozofijas fakultāte

Antropocentrisma kritika, ko 20. gs. 60. gados aizsāka strukturālisma pārstāvji, paliek mūsdienu vides zinātņu fokusā un apliecina to posthumānistisko orientāciju. Mākslas teorētiķis Nicolā Burjo pieder tiem domātājiem, kuri meklē cilvēku iekļaujošas un solidāras sadzīvošanas iespējas ar citām sugām viņpus vērtību hierarhijām un dominēšanas praksēm, ko piekopj un attaisno klasiskais humānisms. Savā jaunākajā grāmatā “Inklūzijas. Kapitalocēna estētika” (2021) Burjo iezīmē iekļaujošās estētikas (esthétique inclusive) teoriju un pamato tās relevanci vides zinātņu kontekstā. Vienlaikus viņš pakļauj kritikai antropocentrismu nosodošas teorijas, kuras, pēc viņa pārliecības, neuzkrītoši atražo humānismu un antropocentrismu. Pārdomājot objektorientētās ontoloģijas (OOO) kritiku, ko formulē Burjo, savā priekšlasījumā izvērtēšu humānisma un antropocentrisma diskursīvo marķieru klātbūtni projektā “Konkurējošie dabas diskursi Latvijā un ekoloģiskā solidaritāte kā konsensa veidošanas stratēģija” analizētajos diskursos.

Katrīnas Neiburgas “Tējas sēne”: viscerālās estētikas skatījums

Jana Kukaine

Latvijas Mākslas akadēmija

Referātā piedāvāšu viscerālās estētikas skatījumu uz Katrīnas Neiburgas mākslas projektu “Tējas sēne”, kas sadarbibā ar Pēteri Ņimeli tapa 2002. gadā. Viscerālo estētiku saprotu kā feministisku pieeju mākslas analīzei,

piemērojot afektu un ķermeņu teoriju perspektīvas aktuālajiem postsociālisma feminisma kontekstiem. Šoreiz par atskaites punktu izvēloties poļu feministes Evas Majevaskas (Ewa Majewska) teoriju par vājo pretošanos kā tipisku Austrumeiropas feminisma stratēģiju un jaunā materiālisma teorētiķes Steisijas Alaimo (Stacy Alaimo) transkorporealitātes ideju, Katrīnas Neiburgas projektu “Tējas sēne” nolasišu kā “vāju” kapitālisma un eurocentrisma kritikas piemēru. Savukārt tējas sēnes receklainās masas un sievišķā skaistuma ideālu pretstatījums ļaus konstruēt ekokritisku, “pāri malām plūstošu” sievišķību.

Ne zariņa nenolauzu? Meža tēma ekoteātra izrādēs Latvijā

Kitija Balcare

LU Humanitāro zinātņu fakultāte

Augot interesei par vides jautājumu aktualizēšanu teātra spēles laukumos Latvijā, aug to izrāžu skaits, kurās antropocentrisku pasaules skatījumu pakāpeniski nomaina ekocentrisks skatupunkts. Attālinoties no klasiskā teātri uzdotā jautājuma, kas mēs esam, ekodramaturģija tiecas uzdot skatītājam jautājumu, kur mēs esam. Viena no ierastākajām un skatītājam vieglāk uztveramajām vides tēmām, par ko izvēlas runāt jaunradītā ekodramaturģija, ir koku nozīme cilvēka dzīvē, to izciršanas jautājums un mežu apsaimniekošana. Šī referāta mērķis ir izpētīt, kādas mākslinieciskās stratēģijas izvēlas Latvijas teātra praktiķi, lai runātu par meža tēmām oriģināldramaturģijā balstītās izrādēs, kuras ierindojamas ekoteātra kategorijā. Vienlaikus, analizējot izrāžu ekonaratīvus, tiek skatīts, vai un kā konkrētās izrādes kļūst par vides aktīvisma formu. Atslēgvārdi: ekoteātris, ekodramaturģija, verbatim, mežu apsaimniekošana, vides aktīvisms Latvijā.

Mīldzīvnieks. Jaunavas Marijas tēla interpretācija Džanīnas Antonijas mākslā

Rasa Jansone

Latvijas Mākslas akadēmija

Mūsdienu sekulārajā sabiedrībā Jaunava Marija vairs nav redzami klātesošā sievietes pieaugšanas stāstā – ne kā paraugs, ne kā lāsts. Tomēr ir kāda joma, kurā Marija turpina dzīvot aktīvu dzīvi – tā ir laikmetīgā māksla. Jo sevišķi sievietes mākslinieces aktīvi iesistās polemikā ar Mūsu Piena Kundzi, ļaujot mākslas darbiem netiešā, apvērsta veidā no jauna caurskatīt veco likumdošanu un tās pamatus. Ir divi galvenie virzieni, kādos laikmetīgā māksla izjautā Jaunavas Marijas tēlu. Pirmā ir varas līnija – Jaunava Marija, būdama viena vienīgā no sava dzimuma, nesabojāta ar miesas grēku, ir stingri subordinēts tēls. Bez Dieva Tā Kunga plāniem nebūtu ne Marijas, ne viņas stāsta. Otrā līnija, ko savā konferences stāstījumā piedāvāju ieskicēt izvērstāk, ir Marijas mēmums un spēja zīdīt – divas īpašības, kas tiešā veidā saista viņu ar dzīvniecisko – tradicionāli skaidrotu kā zemāko, prāta pasaulei pakļauto. Amerikāņu māksliniece Džanīna Antonija (1964) savos darbos komentē dievišķā un dzīvnieciskā neviennozīmīgās attiecības Jaunavas Marijas tēlā. Lielformāta fotogrāfijās Antonija izmanto sevi kā modeli – kur satiekas gan ar govi, gan zirnekli.

Zaļā teoloģija? Dažādas atbildes zaļajai domāšanai teoloģijā

Dace Balode

LU Teoloģijas fakultāte

Rūpes par dabu un izpratne par pasauli kā par visas radības kopīgajām mājām ieņem arvien lielāku vietu arī teoloģiskajā domāšanā pēdējos gadu

desmitos. No vienas puses redzama atvērtība un zaļās domāšanas integrāciju teoloģijā – atklājot svēto rakstu potenciālu, veidojot aktuālu teoloģisku izteikumu, uzsverot zaļo praksi. Tomēr tajā pat laikā teoloģiskajā ir atrodamā arī piesardzīga un pat noraidoša attieksme pret teoloģijas iesaistīšanos šādā diskursā. Aplūkojot dažādās atbildes zaļajai domāšanai teoloģijā, jā-jautā par reliģijas un teoloģijas potenciālu rūpēs par dabu.

Ūdens metafora Indriķa Livonijas hronikā: Rīgas reprezentācija par „Dieva pilsētu”

Rūdolfs Reinis Vītoļiņš

LU Vēstures un filozofijas fakultāte

Rīga Livonijas Indriķa hronikā vienu reizi minēta kā Dieva pilsēta, tāpat citviet tekstā tās nosaukums saistīts ar plūstošu valgmi. Kaut arī pētniecībā nebūt nav svešs jautājums par dabas lietojumu Livonijas sakrālās ainavas tēlojumā, abus šos fragmentus iespējams, pirmkārt, kontekstualizēt ar ūdens uztveri viduslaiku intelektuālajā kultūrā un, otrkārt, kā līdzekli Rīgas tēlojumā par Debesu Jeruzalemi. Rīga kļūst par simbolisku „akveduktu” no, kura ūdens plūstot uz leju veldzē un atdzīvina apkārtni, radot idealizētas vides tēlu. Ūdenim plūstot, tiek sniegta grēku piedošana, šādi ļaujot atgriezties „augšā” – atpakaļ pie Dieva, kas arīdzan ir plūsmas pirmsākums. Visbiedzot, irigācija kalpo par metaforu pagānu pārvēršanai ticībā. Šis vietas apraksts telpu atdzīvina ar ūdens klātbūtni, kura sevī nes mistisku un morālu nozīmi. Tā rezultātā tiek radīta ainavas apziņa (landscape-consciousness), kurā hidroloģija vienlaikus pārstāv gan profāno, gan sakrālo. Šie apsvērumi paver iespēju uzdot vairākus jautājumus: kā hidroloģija kalpo par abstrakciju ceļam uz pestīšanu? kā viduslaiku autori dabas pieredzi pārveido par garīgu, intelektuālu pieredzi? Kā dabiskais pielādē metaforas kultūrā, kuras, savukārt, veido reliģisko identitāti? Cik un kādus ainavas uztveres aspektus, šis apraksts uzrunā?

Tukšums, kas jāpiepilda. Dzīvnieki kartē un viduslaiku Livonijas sagrālajā ainavā

Andris Levāns

LU Vēstures un filozofijas fakultāte

Priekšstati par dabu viduslaiku Livonijā ir zināšanu kultūras pārneses rezultāts, kas formēja sociālo un politisko telpu un to institucionālos ietvarus. Līdz apm. 1250./1260. gadam šos formēšanās procesus topošajā Livonijā pavādīja nosacīti augsta intelektuāla aktivitāte, kas izpaudās, piem., dabas vides aprakstīšanā. Šo aprakstu radīšanu motivēja ne tikai vēlme saprast citādo, taču pašos pamatos to vadīja nolūks piepildīt tukšumu, kam formu un fiziskus parametrus dod vārdi, struktūra un atpazīstamība. Aprakstīšana, redzes laukā iekļaujot dzīvnieku, kā kultūras tehnika ļāva radīt pasauli kā zināšanu un pieredzes vietu. Tāpēc būtiski ir rast atbildi, piem., uz jautājumu: par kādu pieredzi attiecībā ar dabu vedina domāt šī vēsturiskā posma dokumentārajos un enciklopēdiskajos tekstos un kartēs attēlotie Livonijas dabā sastopamie dzīvnieki?

Daba Herdera Institūtā starp zinātni un mītu

Raivis Bičevskis

LU Vēstures un filozofijas fakultāte

Rīgas Herdera Institūts bija vācbaltiešu privāta augstskola, kuras darbība 20. gadsimta 20. un 30. gados bija vērsta ne tikai uz studijām, bet arī uz pētniecību. Institūta vadības plāniem pārveidot Herdera Institūtu par pilntiesīgu universitāti nebija lemts īstenoties. Tomēr institūta pastāvēšanas laikā

augstskolas vasaras kursu ietvaros Rīgā paspēja ierasties sava laika dabas un gara zinātņu spīdekļi. Līdz ar viņiem Rīgā ieradās arī spēcīgas un ambivalentas "dabas" izpratnes paradigmas, kuru ietekme uz Latvijas intelektuālo vidi vēl maz pētīta. Kādu "dabu" uz Rīgu atveda bakteriologi, ģenētiķi, higiēnas speciālisti, biologi, fiziķi, ķيميķi, filozofi un literatūrzinātnieki? Vai viņu atvestā "daba" iesakņojās Rīgā uz palikšanu?

Iepriekšējo gadu konferences

Vides humanitārās zinātnes ir salīdzinoši jauna pētniecības nozare, taču tā aptver jau ilgstošas saites starp pētījumiem vides filozofijā, vides vēsturē, ekokriticismā, kultūras ģeogrāfijā, kultūras antropoloģijā un politiskā ekoloģijā. Šīs nozares konceptuālais uzdevums ir veidot integrētu platformu diskusijai par vides tēmām, cilvēka un dabas mijattiecībām. Sekcija "Daba: humanitāro zinātņu kontekstā" 2020. gadā bija pirmais mēģinājums LU ikgadējās zinātniskās konferences ietvaros izveidot patiesi starpdisciplināru sarunu starp LU filosofiem, ģeogrāfiem, vēsturniekiem un antropologiem. Dialoga turpinājums ir 2021. gada LU 79. zinātniskās konferences sekcija "Daba: starpdisciplinārā perspektīva", kas noritēja jau daudz starpdisciplinārākā gaisotnē.

LU 79. zinātniskā konference

Sekcija "Daba: starpdisciplinārā perspektīva"

03.02.2021. (tiešsaiste)

Konferences programma

I daļa

Vēstures un filozofijas fakultāte

10.00–10.20 Artis Svece. Daba: starpdisciplinārā perspektīva

10.20–10.40 Raivis Bičevskis. Nekontrolējamības monstrozitāte: no cildenā pie radiācijas

10.40–11.00 Anne Sauka. Ontogenealoģijas: ķermenis un vides ētika Latvijā

11.00–11.20 Andrejs Balodis. Dabiskais un normālais. Skice par sociālā konstruktīvisma skatījumu

11.40–12.00 Jānis Matvejs. Rīgas iekšpagalmu atveids padomju posma filmās

12.00–12.20 Dace Bula. Ūdens aģence Daugavas lejteces plūdu stāstos

12.20–12.40 Inese Vičaka. Ekokritika. Postapokalīptiskais naratīvs un naratīva ētika

12.40–13.00 Igors Gubenko. Vai daba pastāv ārpus diskursa?

II daļa

Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultāte

14.00–14.20 Anita Zariņa & Ivo Vinogradovs. Domājot savvaļas dabu

14.20–14.40 Ilva Skulte & Normunds Kozlovs. Krievu kosmists Konstantīns Ciolkovskis un totalās dzīvās dabas iznīcināšanas projekta humānistiskā dimensija

14.40–15.00 Maija Ušča. Bioloģiskā lauksaimniecība: idejas attīstība un dinamika Latvijā

15.00–15.20 Mārtiņš Lūkins. Varas reprezentācija Sēlijas mežos

15.40–16.00 Zane Libiete. Mežs vārdos un darbībās – pētot privāto meža īpašnieku perspektīvu

16.00–16.20 Agnese Reķe. Dominējošie diskursi par vilkiem Latvijas digitālajos medijos un to loma diskusijas par lielajiem plēsējiem veidošanā

16.20–16.40 Edgars Jūrmalis. Slēpņošanas telpiskie dati kā avots rekreācijas izpētei

16.40–17.00 Artis Zvirgzdiņš. Būves dabas pieredzēšanai. Dabas taku fenomens Latvijā

Referātu tēzes

https://dabasdiskursi.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/dabasdiskursi.lu.lv/Faili/79_Daba_starpdisc_Tezes_A5_buklets_2021.pdf

LU 78. zinātniskā konference

Sekcija "Daba: humanitāro zinātņu konteksts"

19.02.2020.

Vēstures un filozofijas fakultāte (klātienē)

Konferences programma

16.00–16.15 Raivis Bičevskis. Dabas valoda: romantisms - konservatīvā revolūcija - zaļā kultūrkritika

16.15–16.30 Anita Zariņa & Ivo Vinogradovs. Mijattiecību ģeogrāfijas: vide ne-duālistiskā skatījumā

16.30–16.45 Andris Šnē. Ainava, sabiedrība un identitāte: vides arheoloģijas sociālie aspekti

16.45–17.00 Kristīne Krumberga & Kārlis Lakševics. Virsāju aizsegā: militārisma estetizācija un daba kā izrāde

17.00–17.15 Agnese Reķe. Cilvēku-lielo plēsēju mijattiecības: pelēkā vilka portretējums digitālajos medijos

17.45–18.00 Anne Sauka. Jēgas lielveikalā: ēdiens, vide un ražošana

18.00–18.15 Māra Neikena. Dzīvnieki kā līdzeklis vardarbības attēlojumā ziņās

18.15–18.30 Krišjānis Lācis. Dzīvības jēdziens jaunākajā kristīgajā biofilozofijā

18.15–18.30 Kristīne Āboliņa. Dabas tuvums kā vērtība

18.15–18.30 Rūdolfs R. Vitoliņš. 'Telpiskais pagrieziena' vēstures izpētē

18.15–18.30 Artis Svece. Ekoloģiskā solidaritāte kā tagadnes izaicinājums

